

บทที่ 1

บทนำ

1.1 แนวความคิดและความสำคัญของการวิจัย

“...การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่สำคัญ และควรจะดำเนินควบคู่ไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคล ตลอดจนถึงความเจริญของประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสองทางนี้จะต้องมีประกอบกันเกื้อกูลและส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงจะเกิดความเจริญที่แท้จริงได้...”¹

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยศิลปากร วันที่ 12 ตุลาคม 2510

วิถีการดำเนินชีวิตของสังคม ที่เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถแก้ไขและชาบซึ่งร่วมกัน โดยผ่านการเลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าแบบแผนการประพฤติปฏิบัติเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคม ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตถือว่าเป็นภูมิปัญญาเกิดจากมันสมองของคนในสังคมนั้น โดยทั่วไปแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกมักกล่าวถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์ ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ชีวิตอยู่ในหมู่พวกของตนเรียกสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ว่า “วัฒนธรรม”

¹ จุฑามาศ ไชญ์คุ้ม, “กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม: โครงการอบรมเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม รุ่นที่ 7,” ใน สาร ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ปีที่ 7, ฉบับที่ 4, ลัดดา ตั้งสุภาชัย, บรรณาธิการ. (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ตุลาคม - ธันวาคม 2552), หน้า 7 - 10.

“...วัฒนธรรมไทยนั้นมิได้หมายถึงแต่เพียงว่า เราแต่งตัวอย่างไร เราทักทาย ปราศรัยกันอย่างไร หรือเรานั่งเก้าอี้แทนที่จะนั่งพับเพียบกับพื้น หากหมายถึง ความคิดทางสมอง ความรู้สึกจากส่วนลึกภายใน และความบันดาลทางจิตใจของเรา นั่นคือลักษณะอันแท้จริงของชาติ ไม่มีสิ่งใดที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกทางวัฒนธรรมยิ่งไปกว่าศิลปะ...”²

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยมากจะเป็นวิถีของรูปแบบในการดำเนินชีวิตของสังคม ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ให้ความหมายว่า

“...สิ่งที่ทำความจริงของงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรม ในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา...”³

การแสดงออกทางวัฒนธรรม สามารถเห็นได้จากการแสดงออกผ่านดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่าวัฒนธรรมคือเรื่อง ที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรม พื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึงกระบวนการในการผลิตสินค้า และการให้ความหมาย แก่สินค้านั้น ๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและ กระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์รวมทั้งระบบศีลธรรม

² ศิลป์ พีระศรี: ผู้แต่ง, เขียน ยิ้มศิริ: ผู้แปล, "วัฒนธรรมและศิลปะ" สุจิตต์ประกอบการ แสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 10[ออนไลน์], 14 ธันวาคม 2555. แหล่งที่มา www.artbangkok.com/detail_page.php?sub_id=88

³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 1058.

ในสังคมหนึ่ง ๆ วิธีการดำรงชีวิตย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขของการดำเนินชีวิต กาลเวลาก็ตาม เมื่อมีการค้นพบ หรือคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ แนวความคิดใหม่ ๆ ที่สมาชิกในสังคมนำมาใช้แก้ปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วิถีชีวิตแบบเดิม ๆ การจะรักษาวีถีชีวิตแบบเดิมไว้ ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาารูปแบบของการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

วิถีชีวิตพื้นบ้านจะเป็นการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่นั้น โดยเฉพาะเรื่องการทำมาหากิน ความเป็นพื้นบ้านย่อมทำให้วิธีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เกิดการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิต สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น ที่มีอิทธิพลของธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการดนตรี เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงถึงอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีในสังคมเหล่านั้น วัฒนธรรมที่ดูจะเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ "วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน" วัฒนธรรมนี้มีความงดงามและบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เป็นมรดกของสังคม แต่ในความงดงามนั้นก็ย่อมมีความเสื่อมถอยลง เมื่อความเจริญของวัตถุมีมากขึ้น การเปิดกว้างอย่างอิสระของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จึงทำให้วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านนั้นถูกละทิ้งไว้หลังความเจริญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

การละเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่ที่พบเห็นกันทั่วไป เป็นกิจกรรมการละเล่นที่เกิดจากชนเผ่าหรือชาวพื้นเมือง ที่จะมีการละเล่นที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการเต้นรำโดยเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ประกอบกับจังหวะดนตรี ในบางครั้งอาจมีหรือบทร้องก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบของการเล่นแต่ละชนเผ่า และรูปแบบในการละเล่นจะมีความเป็นเอกลักษณ์ตามชนชาตินั้น ๆ อีกด้วย ได้แก่ การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ประกอบการขับร้อง สถานที่ในการละเล่น ลักษณะของอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะถูกกำหนดออกได้โดยธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น ๆ ชนพื้นเมืองนั้นมีกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของโลกใบนี้ เช่น ชาวอินเดียนแดงในทวีปอเมริกา ชาวเอสกิโม (Eskimo) ในแถบขั้วโลกเหนือ ชาวอะบอริจิส (Aborigines) ในทวีปออสเตรเลีย ชาวมาไซ (Maasai) ในทวีปในแอฟริกา เป็นต้น วัฒนธรรมการละเล่นก็ย่อมจะมีความแตกต่างกันออกไป โดยจะสื่อถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การล่าสัตว์ การเกษตร การประมง สิ่งเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดออกมาเป็นการละเล่นพื้นบ้าน

“การละเล่นพื้นบ้าน” หมายถึง การแสดงใด ๆ อันเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่นและเล่นกันในระหว่างประชาชนเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตามฤดูกาล การแสดงต้องเป็นไปอย่างมีวัฒนธรรม มีความเรียบร้อย ใช้ถ้อยคำสุภาพ แต่งกายสุภาพถูกต้องตามความนิยมและวัฒนธรรมเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สถานที่ก็ต้องจัดให้เหมาะสมกับโอกาสที่จะแสดง ซึ่งการละเล่นพื้นบ้าน จะไม่เป็นอาชีพหรือเพื่อหารายได้ จะมีดนตรีหรือการขับร้องหรือการแสดงนาฏศิลป์ประกอบก็ได้ การละเล่นพื้นบ้าน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การแสดงพื้นบ้าน และ เพลงพื้นบ้าน

“นาฏศิลป์” เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรม ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง ฉาก สีลาท่าทางในการถ่ายทอดของผู้แสดง ย่อมบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและบริบททางสังคมทั้งสิ้น ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ย่อมมีการเผยแพร่สู่สายตาผู้ชมอย่างไม่ขาดสาย จึงเป็นแนวโน้มบ่งชี้ว่า การสร้างงานด้านนาฏศิลป์ยังคงมีการสืบทอดต่อ โดยศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานและศิลปินผู้แสดง

นาฏศิลป์ไทยถือว่าเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของคนไทย และคนทั่วโลกควรที่จะรู้จัก เข้าใจศึกษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและแก่สังคมโดยรวม เมื่อพิจารณาจากการแสดงนาฏศิลป์ไทยแล้ว จะสังเกตเห็นว่ามีการนำการละเล่นพื้นบ้านเข้าไปประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้นด้วย เช่น การแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย มีการละเล่นโพงพาง เรื่องอิเหนา มีการร้องเพลงนกโพระดก โดยร้องแล้วมีลูกคู่รับถือว่าเป็นการละเล่นอย่างหนึ่ง การเล่นแม่ศรี การละเล่นชักส้าว การละเล่นชนไก่ (ภาพประกอบหน้า 90) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแสดงนาฏศิลป์ไทยก็ยังได้รับอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านมาใช้ประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานนาฏศิลป์ด้วย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยเริ่มมีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทย รวมถึงรูปแบบของการแสดงด้านนาฏศิลป์ไทยก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงให้ทันสมัยยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ยังคงรักษาจารีตประเพณีในการแสดงต่าง ๆ ไว้อย่างมีแบบแผน อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามา มีบทบาทในการแสดงนาฏศิลป์ไทยนั้น เช่น การจัดสร้างสถานที่ในการแสดงละครพื้นทางของคณะเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) มีการสร้างโรงละครตามแบบตะวันตก ให้

ชื่อว่า ซามิสซิเอเตอ⁴ (Siamese Theatre) รูปแบบของการแสดงละครดึกดำบรรพ์ที่นำอิทธิพลของการแสดงโอเปรามาปรับใช้กับการแสดงคอนเสิร์ตของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์⁵ เป็นต้น ถึงแม้การแสดงนาฏศิลป์ไทยจะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบบางอย่างในการแสดง แต่ก็ไม่ทำให้รูปแบบของการแสดงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ต่อมามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยมาเรื่อย ๆ ตามความเหมาะสมของยุคสมัยโดยยึดเอาการแสดงแบบเดิมไว้ จนกระทั่งในราวพุทธศตวรรษที่ 25 ประมาณปี พ.ศ. 2520 การแสดงนาฏศิลป์ไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจนอีกครั้ง ซึ่งการรับเอาอิทธิพลของนาฏศิลป์ตะวันตกเข้ามา มีบทบาทกับวงการนาฏศิลป์ไทย ด้วยปัจจัยของอิทธิพลทางวัฒนธรรมนี้เองได้ส่งผลให้เกิดการแสดงนาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่ โดยการผสมผสานระหว่างอิทธิพลนาฏศิลป์ตะวันตก ทำให้เกิดรูปแบบการแสดงคือ “นาฏศิลป์สร้างสรรค์” โดยการริเริ่มรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ของ ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ซึ่งดำรงตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ได้ริเริ่มและวางรากฐานของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ให้แก่วงการนาฏศิลป์ของประเทศไทยไว้อย่างหลากหลาย และหนึ่งในรูปแบบของการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ได้รับความนิยมและรู้จักกันอย่างแพร่หลายนั่นก็คือ “รูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย”

ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อวงการนาฏศิลป์ของประเทศไทยในยุคปัจจุบันนี้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของครูผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ บทบาทของศิลปินผู้แสดง ผู้สร้างสรรค์การแสดง และผู้ถ่ายทอดการแสดง บทบาทของนักวิชาการทางการศึกษาโดยเฉพาะนาฏศิลป์ตะวันตก ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นอย่างมากจนได้รับตำแหน่งทางวิชาการเป็นศาสตราจารย์ บทบาทของผู้บริหารองค์กร คือ หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยประสบการณ์ในบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ที่สั่งสมมานานนับสิบปี ทำให้ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้รับการยกย่องจาก

⁴ เสาวนิต วิงวอน, วรรณคดีการแสดง. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554), หน้า 103.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ได้รับรางวัลอันทรงคุณค่า คือ ศิลปินต้นแบบทางด้านนาฏยศิลป์ ตะวันตก ประจำปี 2555 ตามโครงการแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 100 ปี พ.ศ. 2553 - 2555 จากการคัดเลือกของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏยศิลป์ โดยมี มาตรฐานของเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินที่กล่าวถึงคุณสมบัติของศิลปินต้นแบบ⁶ ดังนี้

1. มีจิตวิญญาณ
2. มีรสนิยม
3. มีประสบการณ์
4. มีปรัชญา
5. มีความสามารถหลากหลาย
6. มีการสร้างสรรค์
7. เป็นผู้นำและผู้บุกเบิก
8. มีการถ่ายทอดความรู้
9. มีจรรยาบรรณ
10. เป็นผู้หายาก

รูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ถือว่าเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบของการแสดงทางนาฏยศิลป์กับวงการนาฏยศิลป์และสถาบันการศึกษาทางนาฏยศิลป์ที่มีชื่อต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยกรุงเทพ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร เป็นต้น ได้นำรูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยมาใช้เป็นแนวทาง

⁶ วิชชุตา วุฒาติตย์, การเกณฑ์การสร้างมาตรฐานการยกย่องศิลปินทางด้านนาฏยศิลป์ นักแสดง ผู้สร้างสรรค์ ผู้ถ่ายทอด (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 1.

ในการเรียนการสอนตามรายวิชาต่าง ๆ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าแก่วงการนาฏศิลป์หลายชุดการแสดง จากคำกล่าวของ อาจารย์สถาพร สนทอง ศิลปินต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์ไทย ประจำปี 2555 และผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์สร้างสรรค์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กล่าวว่า

“...ในการแสดงของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในยุคปัจจุบัน ผู้สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย นิยมนำการละเล่นพื้นบ้านมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดง เช่น การละเล่นรื้อข้าวสาร การละเล่นลูกช่อ...”⁷

การสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี มีการนำอิทธิพลวัฒนธรรมของไทยมาผสมผสาน เป็นชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยหลายชุด ในชุดการแสดงนาฏศิลป์ต่าง ๆ จะพบเห็นอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้าน สอดแทรกอยู่ในชุดการแสดงได้อย่างลงตัว ขณะเดียวกันยังคงความแปลกใหม่ น่าติดตามให้กับผู้ชมที่เข้าชมการแสดงนาฏศิลป์ด้วย

“...การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติมิใช่เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ที่อยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้รากเหง้าของวัฒนธรรมและรู้เท่าทันความทันสมัยของโลกไร้พรมแดน เพื่อที่จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมโดยไม่ไร้รากทางวัฒนธรรมไทย...”⁸

อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านนั้น มีการแทรกอยู่ในการแสดงทางนาฏศิลป์ ทั้งนาฏศิลป์ไทยหรือนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ทำให้เกิดสุนทรียภาพในการชมการแสดงนาฏศิลป์ แต่ไม่มีใครสังเกตและหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการศึกษา จึงทำให้อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านที่ส่งผลต่อการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาหลักการ

⁷ สัมภาษณ์ สถาพร สนทอง, ศิลปินต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์ไทยประจำปี 2555 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 28 สิงหาคม 2555.

⁸ จุฑามาศ ไหญ่คุ้ม, “กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม: โครงการอบรมเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม รุ่นที่ 7,” ใน สาร ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ปีที่ 7, ฉบับที่ 4, หน้า 10.

สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผลจากการศึกษา
จะได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดจากศิลปินผู้สร้างสรรค์งาน และยังเป็นการสร้างแนวทางใน
การนำวัฒนธรรมประจำชาติมาสร้างเป็นนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นการสร้าง
ความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้านด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษาแนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับ
อิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน

1.2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจาก
การละเล่นพื้นบ้าน

1.2.3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยกับ
บริบททางสังคมไทย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

การละเล่นพื้นบ้านมีอิทธิพลต่อการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ทำให้เกิดองค์ที่เป็น
หลักในการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ในรูปแบบที่ไม่ซ้ำ กับผลงานการออกแบบงานด้านนาฏศิลป์
แนวใหม่ของศิลปินท่านอื่น ๆ และได้ชุดการแสดงที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมการละเล่น
พื้นบ้านไทยอีกด้วย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

1) การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” ผลงานการสร้างสรรคและออกแบบนาฏศิลป์ โดย ศาสตราจารย์ ดร.นราพงศ์ จรัสศรี ศิลปินต้นแบบทางนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยประจำปีพุทธศักราช 2555 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) แนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน จากการศึกษาชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

3) องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน ประกอบด้วย เนื้อหาวรรณกรรม ตัวละคร ดนตรี อุปกรณ์ประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย โรงละคร ฉาก เทคนิค และลีลา ท่าทางการเคลื่อนไหว

4) อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยกับบริบททางสังคมไทย

4.1) การสังเคราะห์องค์ประกอบของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านในแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

4.2) อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านบ่งบอกถึงบริบททางสังคมไทยในแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

4.3) คุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” ได้แก่ ด้านนาฏศิลป์ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการศึกษา

1.4.2 ขอบเขตของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยนี้ เป็นบุคคลที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จะต้องมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนด โดยแบบกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ด้านศิลปินผู้สร้างสรรค์และออกแบบนาฏยศิลป์
- 2) ด้านนาฏยศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน
- 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม และบริบททางสังคม
- 4) ด้านศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์ และการสร้างเกณฑ์ยกย่องศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์

1.4.3 ขอบเขตของระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาระหว่าง เดือนกันยายน 2555 ถึงเดือนมีนาคม 2556

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้วิธีวิจัยสำรวจและบรรยาย เพื่อรวบรวมข้อมูลแนวความคิดและทฤษฎี แล้วนำมาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน โดยมีกระบวนการในการวิจัยตามลำดับดังนี้

1.5.1 ศึกษาภาคเอกสาร หลักฐาน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องถึงแนวความคิดในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน และถึงการศึกษา รายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในระดับบัณฑิตศึกษา

1.5.2 ศึกษาภาคสนาม มีวิธีการให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้โดยการสัมภาษณ์ สังเกตการจากสื่อ และร่วมสัมมนากับศิลปินที่สร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย “ละครไทย พ.ศ. 2533”

1) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 1 แนวความคิด รูปแบบ และการออกแบบองค์ประกอบสำหรับการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

2) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 2 โครงการสร้างมาตรฐานการยกย่องศิลปินทางด้านนาฏศิลป์ แผนการพัฒนาวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเงินทุนจุฬาลงกรณ์ 100 ปี

3) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 3 วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านกับบริบททางสังคมของประเทศไทย

4) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 4 แบบบันทึกการสังเกตการณ์ข้อมูลวิจัย

1.5.4 นำข้อมูลที่รวมได้จากการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในงานสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน

1.5.5 สรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์

1.5.6 การนำเสนอผลการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลและนำมาเสนอรูปแบบผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ข้อมูล โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

1.1 แนวความคิดและความสำคัญของการวิจัย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

1.4.2 ขอบเขตของประชากร

1.4.3 ขอบเขตของระยะเวลา

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.6 นิยามคำศัพท์

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวทางในการศึกษาบริบททางสังคมสำหรับงานวิจัย

2.1.1 บริบททางสังคม “Context of Social”

2.1.2 วิธีการศึกษาบริบททางสังคม

2.1.3 ที่มาของการวิธีศึกษาทางมานุษยวิทยา

2.1.4 ลักษณะกระบวนการที่นำมาใช้ในงานวิจัย

2.2 วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทย

2.2.1 ความหมาย ที่มา และความสำคัญของวัฒนธรรม

2.2.2 การจัดกลุ่มทางวัฒนธรรม

2.2.3 การละเล่นพื้นบ้านของไทย

2.2.4 ลักษณะการละเล่นพื้นบ้าน

2.2.5 คุณค่าของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทย

2.2.6 การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

2.3 นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

2.3.2 ลักษณะและรูปแบบการแสดงไทยร่วมสมัย

2.3.3 องค์ประกอบในการแสดงนาฏศิลป์

2.3.4 หลักการสร้างสรรค้งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

2.4 องค์ประกอบในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

2.4.1 เนื้อหาวรรณกรรม (Subject)

2.4.2 ตัวละคร (Character)

2.4.3 ดนตรี และเสียง (Music and Sound Effects)

2.4.4 อุปกรณ์ประกอบการแสดง (Properties)

2.4.5 เครื่องแต่งกาย (Costume)

2.4.6 ฉากและเวที (Scene and Theatres)

2.4.7 เทคนิคแสง (Light Plot)

2.4.8 ลีลา การเคลื่อนไหว (Movement)

2.5 ข้อมูลชุดการแสดงที่ศึกษาสำหรับงานวิจัย

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของการแสดงนาฏศิลป์

2.5.2 ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลการแสดง

- 2.5.3 การนำเสนอการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
- 2.5.4 ประวัติศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
- 2.5.5 เกณฑ์มาตรฐานศิลปินเกณฑ์มาตรฐานของศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์

บทที่ 3 วิธีการดำเนินวิจัย

- 3.1 วิธีที่ใช้ในการวิจัย
- 3.2 ขอบเขตของการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การค้นคว้าและเก็บข้อมูลสำหรับงานวิจัย
- 3.5 การจัดกระทำข้อมูลสำหรับงานวิจัย
- 3.6 การตรวจสอบข้อมูลสำหรับงานวิจัย
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 นำเสนอข้อมูลสำหรับงานวิจัย

บทที่ 4 บทวิเคราะห์

- 4.1 วิเคราะห์วัฒนธรรมของการละเล่นพื้นบ้านในนาฏยศิลป์ ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
 - 4.1.1 วิเคราะห์เอกลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.1.2 วิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทย

- 4.1.3 วิเคราะห์หลักการสร้างสรรค์และออกแบบนาฏศิลป์ (Choreography) ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี
- 4.1.4 วิเคราะห์คุณลักษณะของการละเล่นพื้นบ้านที่พบในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533"
- 4.2 แนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.2.1 วิเคราะห์แนวความคิดการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับจากอิทธิพลการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.2.2 วิเคราะห์รูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย โดยมีอิทธิพลการละเล่นพื้นบ้านเข้ามาเกี่ยวข้อง
- 4.3 องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.3.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 1 คือ เนื้อหาวรรณกรรม (Subject)
 - 4.3.2 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 2 คือ ตัวละคร (Character)
 - 4.3.3 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 3 คือ ดนตรีและเสียง (Music and Sound Effects)

- 4.3.4 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย
(Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด
“ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 4 คือ อุปกรณ์
ประกอบการแสดง (Properties)
- 4.3.5 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย
(Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด
“ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 5 คือ เครื่องแต่ง
กาย (Costume)
- 4.3.6 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย
(Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด
“ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 6 คือ ฉากและเวที
(Scene and Theatres)
- 4.3.7 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย
(Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด
“ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 7 คือ เทคนิคแสง
(Light Plot)
- 4.3.8 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย
(Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด
“ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 8 คือ ลีลา การ
เคลื่อนไหว (Movement)
- 4.4 อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย
กับบริบททางสังคมไทย
- 4.4.1 สังเคราะห์องค์ประกอบของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านใน
แสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

- 4.4.2 วิเคราะห์อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านบ่งบอกถึงบริบททางสังคมไทยในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533"
- 4.4.3 วิเคราะห์คุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533"

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

- 5.1.1 แนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
- 5.1.2 องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
- 5.1.3 อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยกับบริบททางสังคมไทย

5.2 ข้อเสนอแนะ

- 5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- 5.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ
- 5.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยปฏิบัติการ

1.6 นิยามศัพท์

นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย หมายถึง การแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมการละเล่นของเด็กไทยที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ที่ปรากฏในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ของศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี

ศิลปินผู้สร้างสรรค์ หมายถึง ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์ตะวันตกประจำปีพุทธศักราช 2555

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

1.7.1 ได้องค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างงานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

1.7.2 เป็นแนวทางในการนำศิลปะพื้นบ้านของไทยมาผสมผสานในการแสดงทางนาฏยศิลป์ ให้เกิดเป็นการแสดงในรูปแบบใหม่ ๆ

1.7.3 ชี้ให้เห็นชัดว่าศิลปะพื้นบ้านของไทย ยังเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังสามารถรับใช้สังคมในยุคปัจจุบันและคนรุ่นใหม่ได้ต่อไป

1.7.4 ได้ทราบว่าการเล่นพื้นบ้านมีอิทธิพลในการแสดงนาฏยศิลป์รูปแบบอื่น เช่น การแสดงละครดึกดำบรรพ์ มีการละเล่นของเด็กไทยอยู่ เช่น งูกลิ้นหาง⁹ จี่เจี๊ยะ¹⁰ เป็นต้น

⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, “บทละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง อีเหนา ตอนไหว้พระ,” ใน ประชุมบทละครและบทขับร้อง (พระนคร: ศิวพร, 2514), หน้า 106 - 107.

¹⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, “บทละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง สังข์ศิลป์ชัยภาคต้น ตอนที่ 1 ตกแหว,” ใน ประชุมบทละครและบทคอนเสิต (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2506), หน้า 101 - 102. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ อุทิศถวาย ในงานฉลองครบรอบร้อยปีแห่งวันประสูติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ วันที่ 28 เมษายน 2506)